

3581

15

8-16

318 15
5-16

14 JUL 2009

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻՆ ԿԻՑ ՀԵՌԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԲՅՈՒՐՈ**

Ձեռագրի իրավունքով

ԿՈՒՐՍ I 1930 ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 3.
Գ. ԵԴԻԼՅԱՆ

**ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
„ՁԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ-ՁԳԱՅԱՐԱՆՆԵՐ ՅԵՎ
ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆ“**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ՁԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ.

1. Ձգայության առաջանալը:
2. Ձո. ո գգայություն գոյություն չունի:
3. Ձգայության հատկանիշները:

Բ. ՁԳԱՅԱՆՆԵՐ ԿԱՄ ՌԵՑԵՊՏՈՐՆԵՐ.

1. Մաշկի ռեցեպտոր.
2. Մկանային ռեցեպտոր.
3. Ճաշակելիք.
4. Հոտոտուլիք.
5. Լսողություն և տեսողություն.
6. Սպեցիֆիկ եներգիայի որենք.
7. Գրգռի կամ գգայության վերին և ներքին շեմք.
8. Վերքեր—ֆեխների որենք.

Գ. ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆ.

1. Ըմբռնումը նոր տպավորությունների և հին փորձի սինթեզ.
2. Ըմբռնում և ապգերցեպցիա.
3. Ըմբռնման ելեմենտները գառված չեն գիտակցվում.
4. Ըմբռնումն առարկայացած է դուրսը.
5. Ըմբռնումը նոր և հին տարրերի պարզ գումարը չէ.
6. Ամբողջականության.— փորձի դերն ըմբռնման ժամանակ.
7. Ըմբռնման տիպեր.
8. Ըմբռնման տեսակները.
 - ա) ձիշտ ըմբռնումն.
 - բ) կասկածելի ըմբռնումն.
 - գ) Սխալ ըմբռնումներ՝ փլյուսային և հարյուրակնային:

24460-59

ԶԳԱՅՈՒԹՅԱՆ-ԶԳԱՅԱՐԱՆՆԵՐ ՅԵՎ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆ

Ա. ԶԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԶԳԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՆԱԼԸ

Զգայություն ունենալու համար պետք է արտաքին աշխարհում գոյություն ունենան ֆիզիկական գրգիռներ (յեթերի կամ ոզի սաստանումներ, տաք կամ ցուրտ առարկաներ և այլն) :

Այդ գրգիռները պետք է ազդեն մեր զգայարանների (աչքի, ականջի, թիթի և այլն) նյարդերի վրա և գրգռեն նրանց. այդ գրգռվածությունը զգացող կամ կենտրոնաձիգ նյարդերի միջոցով պետք է հասնի ուղեղի տեսողական, լսողական կամ մյուս կենտրոններին, վերջինս այդ կենտրոններում առաջացող ֆիզիոլոգիական սրոցեաների հետ միասին արթնանան գույնի, ձայնի, հոտի, համի կամ այլ զգայություններ— սպառնալիցություններ արտաքին աշխարհի մասին :

2. ԶՈՒՏ ԶԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ԶԻՒՆԻ

Իսկապես մարդ չի սպրում առանձնացած, չկա մաքուր գույն զգայություն գույնի, ձայնի, հոտի և այլն, վերջինս հոգեկան սրոցեաները միշտ ել բարդ են, յեթե կարմիր գույնի զգայություն ունենք, դա իսկապես կապված է առարկայի, նրա մեծություն, շրջապատի և այլ հանգամանքի հետ. ներկայի ամեն մի զգայական նոր սպառնալիցության միացած է անցյալի փորձը (առարկայի տարածությունը, ձևը, նշանակությունը, գնահատանքը և այլն) :

Հավանորեն մանկան գիտակցության առաջին օրերին միայն գոյություն է ունենում զգայության պես մի բան, յերբ նա զգում է ինչ վոր ձայն, ինչ վոր գույն, չմիացած վորոշակի տարածություն, ձևի, արժեքի և այլ հանգամանքների հետ, վորովհետև նրա շախտած ուղեղն անցյալի փորձ, հիշողական տարրեր չունի : Հասուն մարդը գուցե ուշադրության սաստիկ ցրվածության կամ կիսաուշաթափ լինակի մեջ միայն կարող է զգայությանը մոտ սպրումներ ունենալ, յերբ զգում է, վոր ինչ-ինչ սպառնալիցություններ և ստանում, բայց սուրը չի գիտակցում, թե ինչ էն զրանք :

Զգայություն իսկապես մեր մտավոր անալիզի (վերլուծության) արդյունքն է, մենք մեր բարդ ըմբռնումները վեր ենք լուծում մտավորապես (վորովհետև փաստապես, ֆիզիկապես վերլուծել չի կարե-

լի) իր բաղկացուցիչ մասերին, նրա տարրերը (զգայությունները) առանձնացնում ենք իրարից, բարդությունն ավելի լավ ըմբռնելու համար :

3. ԶԳԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ

Զգայությունը մեր մտավոր—ինտելեկտուալ (իմացականության) կյանքի այն տարրն է, վորն էլ չի կարելի անալիզի յենթարկել— տարրալուծել : Մաքուր կարմիր գույնը չի կարելի վորակապես ելի տարրալուծել, ինչպես խառը գույները, կամ բարդ առարկաները : Զգայություններն այն միավորներն են, վորոնցից կազմվում են ջրաղ սպրումները :

Զգայությունն ունի վարակ (գույն, ձայն, հոտ, համ և այլն), վորով իրարից պարզ ու վորոշակի տարրերվում են. վոր ձի միայն տարրեր զգայարանների սոված զգայություններն են տարրերվում իրարից, (որ. գույնը և ձայնը), այլ և նույն զգայարանի զգայությունները վորակով տարրերվում են իրարից (կարմիր, կանաչ, դեղին գույներ, քաղցր, դուր, թթու համ և այլն) :

Զգայության վորակը պայմանավորված է գրգռի վորակով, յեթե մեկը չունի համապատասխան զգայարան (որ. աչք), նրա մեջ չի կարելի նկարագրի միջոցով այդ զգայարանին հատուկ զգայությունների վորակի սպրումն առաջացնել :

Հենց այդ վորակների պատճառով էլ զգայությունները բաժանվում են՝ լսողականի, տեսողականի, հոտի, համի և այլն :

Զգայություններն ունեն նաև ինտենսիվություն (ուժ, թափ), որ միևնույն վորակի «գույն» ձայնը կարող է տարրեր ուժով յոլել, նույն տեսակի ցավը տարրեր սաստկությունը, ուժով տղրվել և այլն :

Զգայությունների տեսակալորությունն ունեն միայն բարդ սրբունիզները : Կենդանական աշխարհի ստորին աստիճանների վրա նկատվում է, վոր տարրեր գրգռումների՝ կենդանիները նույն տեսակի սեռիցիայով են ստատասխանում, նրանց սրգանները դեռ զգայությունները չեն յենթարկվել և դրա համար էլ չեն կարող որ. լույսի, ձայնի կամ այլ զգայությունների գրգռումներն իրարից տարրերել :

Բ. ԶԳԱՅԱՐԱՆՆԵՐ ԿԱՄ ՌԵՑԵՊՏՈՐՆԵՐ

1. Մաշկի ռեցեպտոր. սրա տակ հասկացվում են մարմինը շրջապատող կաշին և ներքին ու արտաքին բոլոր մաղառային թողանքները (слизистые оболочки) : Մաշկի այս ռեցեպտորը ապիտ է շոշափման (շիման—прикосновение) ճնշման (սղմելու—давление) տափի և ցրտի (տեմպերատուրային) և ցափի զգայություններ : Այս ջուկ տեսակի զգացողություններից ամեն մեկի համար

մաշկի մեջ կան նյարդերի ջուղ տեսակի կառուցված վերջավորություններ, վորոնք տարածված են մաշկի մեջ բավականին սահմանափակ: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, վոր միջին թվով մի քանակուսի սանտիմետր մաշկի վրա կան 25 կետ ճնշման, 13 կետ ցրտի, 2 կետ տաքության և մոտ 100-200 կետ ցավի:

Շոշափման և ճնշումի զգայությունները զգալի և սահմանափակ մեկը մյուսից, մաշկի մակերեսի վրա հարվում ենք, ստանում ենք շոշափման զգայություն, իսկ յերբ ավելի ուժեղ ենք հարվում, ստացվում և ճնշումի զգայություն:

Յավի գրայություն և առաջանում, յերբ մաշկի այս կամ այն զգայությունը շատ և ուժեղանում կամ յերբ սրգանիցմի այս կամ այն հյուսվածքը վնասվում և, որ. ծակերուն, ուժեղ ճնշմանը հաջորդում և ցավի զգայություն:

Յավի զգայությունը միշտ ևլ կապված չի շոշափման զգայության հետ, նա կարող է ինքնուրույն ևլ առաջանալ, որ. վորոչ հիվանդությունների ժամանակ մաշկի մի վորոչ մասի շոշափման զգայությունը վերացած և լինում, այն ինչ ցավի զգայություն գեո գոյություն ունի:

Նույնպես ինքնուրույն բնույթ ունեն ցրտի և տաքության զգայությունները:

Գոյություն ունի նաև մաշկի ներքին զգայություններ, վորոնք կոչվում են նաև ընդհանուր զգայություններ:

Սրա տակ հասկանում ենք այն զգայությունների միահամուռությունը, վոր ստացվում է սրտի, թոքերի, վաշծախի, լյարդի և այլ ներքին օրգանների գործունեյությունից: Սրանց զգայությունների միահամուռությունը նրա համար ենք ընդհանուր զգայություն սմայանում, վորովհետև դրանք զգալի են լակալիզացիայի (տեղավորման) յենթարկվում: Արտաքին մաշկի զգայության տեղը վորոչակի գիտենք, այն ինչ ներքին օրգանների զգայության ճիշտ տեղը վորոչակն անհնար և, կամ զգալի, կամ նույնպիսի սխալ ենք տեղավորում (որ. թոքի վերին մասում և հիվանդագին պրոցեսը, իսկ մենք ցավն զգում ենք կողքի մեջ: Հաճախ այս ներքին օրգանների զգայությունները սերտ իրար են միանում և մենք ունենում ենք մի ընդհանուր ինքնազգայումի:

Մաշկի ներքին զգայություններն են քաղցի, կշտության, ծարավի, ոգտակասության, սիրտ խանելու և ցավի զգայությունները, վորոնք ընդհանրապես ընդհանուր բնույթ ունեն և չեն կադակցվում ներքին օրգանների այս կամ այն տեղի հետ:

2. ՄԿԱՆԱՅԻՆ ՌԵՑԵՊՏՈՐ

Մկանների մեջ կան նյարդային վերջավորություններ, վորոնք ավելի կամ պակաս չափով զրգովում են՝ նայած թե մկանն ինչ ուժեղությամբ և կծկվում: չարժման պատկերացման բաղկացուցիչ մասն են կապում մկանային այդ զգայությունները: Բայց չարժման պատկերացման մասն են կապում նաև մկանային զգայությունների հետ միացած այն զգայությունները, վորոնք կապված են ջերի և հոդերի չարժումների, ինչպես և արտաքին մաշկի չարժման հետ կապված շոշափման զգայությունները: Հետո, այս բոլորի հետ կապվում է նաև տեսողությունը (չարժումը տեսնելը):

Մկանների գործունեյության հետ են կապվում պնդության և ծանրության զգայությունները:

3. ՃԱՇԱԿԵԼԻՔԻ ՌԵՑԵՊՏՈՐ

Այս ուղեկատորի տված հիմնական զգայություններն են — քաղցը, դատը, աղին և թթուն: Ամեն մի զգայության համար տարբեր կառուցվածքի բջիջներ կան, վորոնք ստանձնապես շատ համախմբված են լեզվի այս կամ այն մասում — քաղցրինը՝ լեզվի ծայրին, դառնինը՝ լեզվի հետի մասում, թթուինը՝ լեզվի ավերին, աղինը՝ լեզվի ծայրին և ավերին: Այս ուղեկատորի զրգիւնները քիմիական բնույթ ունեն, սնդի նյութը լուծվում է թքի հեղուկի մեջ:

4. ՀՈՏՈՏԵԼԻՔԻ ՌԵՑԵՊՏՈՐ

Քթի ներսի և քիժքի վերին մասի մազասային թաղանթի նյարդերի վրա լուծվում են հոտ արձակող ատարկայի նուրբ և աննկատելի մասնիկները և տալիս հոտի տարբեր զգայություններ:

5. ԼՍՈՂԱԿԱՆ ՌԵՑԵՊՏՈՐ

Այս ուղեկատորը տալիս է բազմաթիվ ձայնային և աղմուկների զգայություններ. մարդ կարող է մոտ 20 հազար ձայն և աղմուկ տարբերել:

6. ՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ՌԵՑԵՊՏՈՐ

Այս ուղեկատորի ոգնությամբ ըմբոնվում են մոտ 150 գույնային տարբերություններ: Լույսի ալիքները լինում են տարբեր յերկարությամբ, այդ յերկարությունների տարբերությունները տալիս են տարբեր գույնի զգայություններ:

Սպեկտրումի գույները դասավորված են այսպես.

1. կարմիր (ամենալարակարը),
2. որանժ (նարնջագույն),

3. զեղին,

4. կանաչ,

5. կապույտ,

6. մուգ կապույտ,

7. մանիչակագույն (ամենակարճ ալիք ունեցողը):

Գույների խառնուրդների ժամանակ նկատված և յերեք յերեույթ:

ա) Սպեկտրալ բոլոր գույների միացումը տալիս և սպիտակ գույն:

բ) Վերջ տեսակի յերկու գույն տալիս են սպիտակ գույն (որ-կարմիր և կանաչը, մուգ կապույտը և զեղինը):

դ) **Յեթև** ապեկարումի մի յերկու գույն միացվում և, տալիս և նրանց մեջանդն յեղող գույնը, որ կարմիրը և զեղինը տալիս են սպիտակ, կապույտը և մանիչակագույնը՝ մուգ կապույտ և այլն:

Գույնի զգայությունը կախված և վոչ միայն այդ գույնի ալիքների սատանումներից, այլ և այն հանգամանքից, թե նայողն ստաջ ինչ գույնի չե նայել, կամ յեղած գույնն ինչ գույնի վրա կամ ինչ գույնի մոտ և զրված չեղել. որ յեթև կարմիր գույնին նայելուց հետո սպիտակին յենք նայում, տեսնում ենք սպիտակի վրա կանաչ գույն և ընդհակառակն:

(Ռեցեպտորները— զգայարանների անատոմիայի և ֆիզիոլոգիայի մասին աես «Անատոմիա և ֆիզիոլոգիա» դասագրքի ստաջադրությունները):

7. ՍՊԵՏԻՖԻԿ ԵՆԵՐԳԻԱՅԻ ՈՐԵՆՔ

Ամեն մի օեցեպտոր զրգովում և իրեն հատուկ զրգիոններից և տալիս և իրեն հատուկ զգայություն և յեթև այդ նույն օեցեպտորը, որ աչքը, զրգունք այլ տեսակի զրգիոններով, նա ելի կտա նույն զգայությունը. յեթև աչքի ցանցաթանդանթը մեքենայորեն սղմենք, տեսողության նչարգը ծակենք, կտրենք, կչմթենք կամ ելքորականությունը զրգունք, փորձի յենթակա մարդը միշտ լույսի զգայություն կունենա. նույնը կարելի չե ասել նաև մյուս օեցեպտորների մասին: Սրանից յեզրակացվեց, վոր ամեն մի օեցեպտոր իրեն հատուկ զրգուման ձեն ւնի: Այս սպեկտրալ յեթևությունն արգյոք կախված և միայն օեցեպտորից, թե՞ միայն օզեզային հատուկ կենտրոններից (որ լսողություն, տեսողություն և այլն), թե՞ այդ յերկուսն ել միասին, մինչև այժմ վերջնականորեն պարզված չե: Ավելի հավանական և համարվում. վոր այդ սպեկտրալ յեթևության հարցում դեր ունեն և օեցեպտորի ծայրի նյարդային վերջավորությունները և օզեզի կենտրոնը, մասնավանդ վերջինը:

8. ԳՐԳՈՒԻ ԿԱՄ ԶԳԱՅՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԻՆ ՅԵՎ ՆԵՐՔԻՆ ՇԵՄՔ

Ռեցեպտորը չի զրգովում արտաքին աչխարհի ամեն մի իրեն հատուկ զրգից, շատ թույլ և շատ ուժեղ զրգիոնները չեն ըմբռնվում: Այսպես որինակ՝ մեր աչքը զրգովում և և գույն և տալիս 400 միլիոն յերրորդական միլիմետր յերկայնք ունեցող յեթևրի տատանումից մինչև 760 միլիոն յերրորդական միլիմետր յերկայնքի տատանումը. վերև և ներքև յեղած տատանումներն անըմբռնելի չեն:

Ականջը զրգովում և ձայնի զգայություն և տալիս, յեթև ողը մի վարկյանում 1 —ից մինչև 40 հարյուր տատանում և տալիս:

Մաշկի ամենաանվաղն զրգիուր վորպեսզի զգայություն տա, պետք և ունենա 0,002 գրամ ծանրություն:

Այն տոնվաղն զրգիուր, վորը տալիս և ամենաթույլ, հազիվ նկատելի զգայություն, կոչվում և զրգուի կամ զգայություն ներքին (մի նիմալ): չեմք, այն սահմանը, յերբ սաստիկ ուժեղ զրգիուր զազարում և զգայություն տալուց, կոչվում և զրգուի կամ զգայություն վերին (մաքսիմալ) չեմք:

Ուժեղ զրգիոնների ժամանակ զգայությունը տեսողության հետ և կազմվում:

Վերև հիշված չափերը միջին քվի արժեք ունեն, վորովհետև զանազան անհատները վերին և ներքին չեմքերի ծավալն այս միջին թվերից մեծ կամ փոքր և լինում: Նույնիակ նույն անհատի զգայություն այս չեմքերի մեծությունը փոփոխական և, նայած թե այդ անհատը հոգևած և, թե թարմ, ուշադիր և, թե անուշադիր, տրամադիր և, թե անտրամադիր:

9. ՎԵՐԵՐԻ ՅԵՎ ՖԵՆՆԵՐԻ ՈՐԵՆՔ

Այս որևէքը պարզում և զգայության և զրգուի հարաբերությունն ու կապը: Ատորյա փորձն անգամ ցույց և տալիս, վոր յեղած զրգուի ամեն մի հավելման չի համապատասխանում զգայության փոփոխություն. որինակ՝ մեծ ազմուկի ժամանակ ազմուկի վայրում յեղող խոսակցությունը չի ուժեղացնում ազմուկը, յեթև ձեռքով բռնած մի ծանրության վրա փոքր ծանրություն դնենք, ծանրությունը չի փոխվում. լավ լուսավորված սենյակի մեջ յեթև մի լամպ վառենք, չենք զգալ, վոր ավելի լուսավորվեց:

Այս յերկու դիտանկաններին հետաքրքրեց այն ինդիքը, թե յեղած զրգուի վրա ինչ քանակի հավելում պետք և անենք, վոր զգանք, վոր յեղած զգայությունը փոխվեց: Բազմաթիվ փորձերից հետո, նրանք յեկան հետևյալ յեզրակացություն. տվյալ գրգռիկ պետք և ավելացնել այդ

գրգռի սի վորոշ մասը, վորպեսզի ստացվի մի նոր գգայություն, վորը կազմվի հազ տարբերվում է նախկին գգայությունից:

Որ. գտնված է, վոր ամեն մի յեղած լույսի վրա պետք է ավել-
յացնել այդ ավյալ լույսի 1/100 մասը: Որինակ՝ յեթե սենյակը լու-
սավորված է 100 մոմի ուժի լույսով, պետք է այդ լույսի վրա ավել-
յացնել մեկ մոմի (1/100 մաս) լույս, վոր զգանք, վոր սենյակի լույ-
սը հաղիվ ուժեղացավ, յեթե սենյակը լուսավորված է 150 մոմ լույսի
ուժով, պետք է ավելյացնել այդ 150-ի 1/100 մասը, վոր զգանք լույսի
ուժեղացումն:

Այս կերպ գտնված են շարիեր նաև մյուս զգայարանների համար:
Յեղած ձայնի վրա պետք է ավելյացնել 1/3 մասը, ճնշման համար (յե-
թե ծանրությունը ձեռքի վրա յե) 1/3 մասը, յեթե ձեռքը զրված է մի
հենարանի վրա, 1/40 մասը, յեթե ձեռքը հենարան չունի, մարդկային
զգայության համար (յեթե ծանրությունը կախված է ձեռքից կամ
ձեռքն է բարձրացնում) 1/17 մասը:

Այս բոլորից տեսնում ենք, վոր զգայության հաղիվ նկատելի տար-
բերություն ստանալու համար պետք է զբոլորն այնպես մեծացնել, վոր
հավելման մեծությունը միշտ նույն հարաբերության մեջ մնա ավյալ
զրգռի մեծության համեմատությամբ:

Սա կո բարձրագույն վործերից հանված միջին քվի որևեք է. նախ
անհատներն են տարբերվում իրարից, այսինքն՝ տարբեր հավելման
թվեր է հատուկ նրանց: Բացի այդ, նույն անհատն այս վործերի ժա-
մանակ տարբեր նրբազգացություն է ցույց տալիս այդ հավելումների
վերաբերմամբ, նայած՝ վարժված է վործին, թե վոր, հոգնած է, թե
թաթ, ուշադիր է թե անուշադիր, տրամադիր է խաղաղ վիճակում է,
թե անտրամադիր, հույզված է այլն:

Ը Մ Բ Ռ Ն Ո Ւ Մ Ն

1. ԸՄԲՐՆՈՒՄԸ ՆՈՐ ՏՊԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ՀԻՆ ՓՈՐՁԻ ՍԻՆԹԵՑ

Ձգայարանների վրա ազդող զբոլորները չեն գիտակցվում իրեն
մաքուր, դուրս զգայություններ. գոյություն չունի դուրս գտնյի զգու-
թյություն, այլ վորոշ ձև, հեռավորություն ունեցող գունավոր առար-
կա, գոյություն ունի վորոշ բարձրություն, ուժ, արագություն է վո-
րոշ ասարածության մեջ յեզոզ ձայն: Մեկ տրվում են միտքն բարդ,
զանազան զգայություններից կազմված ամբողջություններ:

Այդ ամբողջությունների (սեղան, սուն, ծան), բմբոնման զրգա-
պատճաններն արտաքին զբոլորներն են, վորոնց միանում են անցյալ
վործի վորոշ տարբեր (ոեպրոզոկտիվ — վերհիշված տարբեր) և այդ-
այդպիսով տալիս առարկայական բմբոնման մի ամբողջություն:

Հեռվից նայում ենք մի սեղանի և ասում — սա սեղան է: Դրսի յե-
թերի տատանումները հասնում են մեր աչքերին և զբոլում (արտա-
քին նոր տպավորություն), սա տալիս է սեղանի գույնի և մասամբ ձևի
պատկերացումը, սեղանը մեկ յերևում է ծանր, ծանրությունը չենք
տեսնում, այլ մեր անցյալ վործից գիտենք (հին, անցյալի վործ), սե-
ղանը մեր մեջ արթնացնում է շոշափելիքի հաճելի զգայություն, վո-
րովհետև վորդրկ է, շոշափելիքի զգայությունը չենք տեսնում, ձեռ-
քով չենք շոշափում, վորովհետև մեզնից հեռու յե, այլ այդպես զգալն
անցյալ վործի արդյունք է, սեղանին նայելիս ասում ենք «սեղան», այս
բանն այդ առարկայի վրա շոտանք, այլ ելի անցյալ — հին վործի
արդյունք է: Այս կերպ են բմբոնվում նաև մյուս առարկաները:

Այսպիսով բմբոնումը մի բարդ պրոցեսի արդյունք է, վորի կա-
ռուցմանը մասնակցում են արտաքին որյեկտիվ գրգռները (զգայու-
թյուններն ու նրանց կոմպլեքսները) և զբանց անմեջապես միացող
որյեկտիվ — վերհիշված զգայությունները ու նրանց կոմպլեքսները
(մասնադատներ): Բմբոնումը նոր է հին վործի սինթեզի (համադրու-
թյան) արդյունք է:

2. ԸՄԲՐՆՈՒՄ ՅԵՎ ԱՊՊԵՐՑԵՊՑԻԱ

Դեռ 19-րդ դարի սկզբին գերմանացի հոգերան Հերբարտը նկատել
էր, վոր նոր տպավորությունները լրացվում, ամբողջանում են հին
վործի տարբերով, այս յերեվույթին նա անվանեց տպերցեպցիա:

Ապպերցեպցիան հեղերանական այն ակտն է, վորի ժամանակ
զգայական նոր բովանդակությունը վերամշակվում, հարստանում է
սկզբյալ վործի հիման վրա:

Նշանակում է, մեկի բմբոնումը կախված է այն բանից, թե այդ
անձն ինչ տեսակի և ինչ քանակի մտապատկերներ ունի, ինչ տպավո-
րություններ, ինչ կրթություն, ինչ զբաղմունք ունի, բմբոնման մո-
մենտին նրա գիտակցությունն ինչով է զբաղված:

Հենց զբանով էլ պետք է բացատրել այն հանգամանքը, թե ինչու
տարբեր մարդիկ և նույն մարդն իր կյանքի տարբեր ժամանակներում
միևնույն բանը տարբեր է բմբոնում. նրանց վործը, նրանց տպեր-
ցեպցիայի նյութերը տարբեր են իրարից: Որ. հին վոսկյա մի դարդի
պճնասեր մի կին նայում է լավ կամ վատ զարդարանք լինելու տեսա-
կետից, վոսկերիչն ինչ հարզի վոսկի պարունակելու տեսակետից, հնա-
գետը, վոր դարու է ինչ կուլտուրայի գործ լինելու տեսակետից: Այլ
զբաղմունքի մարդիկ էլ այլ տեսակետից և մի վորք այլ կերպ կբմբոնեն
այդ նույն առարկան:

Տարբեր ձևով միևնույն բանն բմբոնելու հանգամանքը կախված է

նու և նրանից, թե ըմբռնողի միտքը վաբր ինչ առաջ ինչով է գրադված յե լի։ Կամ նա իրեն ինչպես և նախատրամադրել. որ. նկարչութեան և բնագիտութեան դասերին միևնույն աշակերտը նույն ծաղկին տարբեր տեսակեանից և նայում և ըմբռնում։

Այս ապագեքեպտիվ տվյալները պատճառ են դասնում, վոր ըմբռնողն առարկաներն ըմբռնելիս գերադասութեան տեսակետ մտցնի, այն կողմն վորոչակի և մանրամասն ըմբռնի, վորը համապատասխան է նրա հիմնական հետաքրքրութեանը՝ անուշադրութեան մասնելով իր համար յերկրորդական կողմերը, վորը մի ուրիշի համար կարող է իմնական լինել։ Ամեն մի ըմբռնումն— դա ընտրութեան և ըմբռնողի իմնական— գերիշխող հետաքրքրութեան— տեսնեցնելի համաձայն։ Այս գլծը նկատվում և նաև աշակերտներին մոտ։

Կյանքի վորձն ստիպում է, վոր մեր զիտակցական բովանդակութեանները, վորոնք իրար մոտ են և կարող են իրար հետ կցվել, կազմեն վորոչակի խմբեր ու սխառններ, վորոնք կոչվում են ապագեքեպտիվ խմբեր կամ մասասներ։

Ապագեքեպտիվ այս խմբերի, ընդհանուր արժեք ունեցող այդ գլխալիքների շնորհիվ, մեր ըմբռնումների մեջ կարգ ու ստորաբաժանություն է մտնում. յեղած մասնակի ըմբռնումն ավելի բարձր և ընդարձակ խմբակցութեան տակ է գրվում, մասնակի մտնում է ընդհանուրի տակ. որ., յերբ մի ձևագիր եմ տեսնում և ծանոթ եմ առհասարակ ձևագիրը գրականութեան պատմութեան, իսկույն վորոչում եմ, թե դա, վոր դարու ձևագիր է. այս կերպ ըմբռնումն ավելի բնորոշ է դասնում, յերբ մի կենդանի յեմ տեսնում, վորն իր գույնով հարմարված է շրջապատին, դարվինիզմի հարմարման տեսութեան շնորհիվ առարկան ավելի հարուստ եմ ըմբռնում, այստեղ միայն պարզ մի գույն չեմ տեսնում, այլ շրջապատին հարմարված գույն։

Այսպիսով, ապագեքեպտիվ շնորհիվ, ըմբռնումները հարստանում են, ավելի բարձր տեսակետից են ըմբռնվում և այդ շնորհիվ մեր անցյալ վորձի։

Մեզ վրա ապավորութեան թողնող այն զրգիւններն են անհետ կորչում, վորոնց համար մեր մեջ համապատասխան տվյալներ չկան։ Հենց սրանով պետք է բացատրել այն փաստը, վոր մանուկն, առարկաներն ըմբռնում է պայծաս, բայց վաղ լրիվ և բազմակողմանի, վորովհետև նրա հին վորձն աղբառ է։

Յերբ ստեղծվել են և հիմնավորվել ապագեքեպտիվ խմբերը (մասասները), այնուհետև զժվար և քաղցր, վերացնել այն և տեղը նորը գնել, մանավանդ, վորոչ տարիքից հետո, որ. կուսակցական վորոչ աշխարհայեցողութեան, Եսթրական վորոչ ըմբռնումներ ունենալուց

հետո, յերբ այդ մի ու արյուն է դարձել, զժվար և վորից, վորիցուց հետո անգամ, անգիտակից կերպով առորյա վարմունքները մեջ արտահայտություն և գտնում հինը։ Այս բանի վրա հիմնված գերմանական հոգեբանների մի մասը հին իմացութեան ակտիվ արժեք է տալիս, իսկ նորին պատիվ։ Գիտելիքը, ճիշտ և, առաջանում է հին և նոր փորձի սինթեզից, բայց սխալ է մի կողմին բացարձակ ակտիվութեան վերագրել, իսկ մյուս կողմին՝ պասսիվութեան։ Ճիշտն այն է, վոր մի գեպքում մի կողմն է ակտիվ լինում, մի այլ գեպքում՝ մյուս կողմը։ Նոր զրգիւրը կարող է ապագեքեպտիվի հին մասսան հարստացնել և կամ, նույնիսկ կերպարանափոխել. որ., յերբիսն միմիայն չորս անկյունանի սեղան է տեսել. նա տեսնում է մի նոր, կլոր սեղան և գիտակցում, վոր դա յեղ սեղան է, դրանով հարստանում է նրա ապագեքեպտիան (սեղանը կարող է նաև կլոր լինել)։

Գիտութեան մեջ հաճախ է պատահում, վոր յերբ մի նոր գյուտ կապի մեջ ենք դնում յեղած գիտական մի հին սխառնմի հետ, այդ սխառնմը հիմնովին կերպարանափոխվում է։

Այս բոլորը ցույց է տալիս, վոր ըմբռնման մեջ հին և նոր ելքմենայից ամեն մեկը կարող է և՛ ակտիվ, և՛ պասսիվ լինել։ Վորոչ անձանց մոտ և վորոչ տարիքում (ծեր) գերակշռութեան է ստանում հին ելքմենուր, իսկ վորոչ անձանց մոտ և վորոչ տարիքում (յերիտասարդ) նորը։

Պետք է ստել, վոր ապագեքեպտիվի պրոցեսը հանդես է գալիս վոր միայն ըմբռնումների, այլ և հոգեկան բոլոր պրոցեսների ժամանակ։

3. ԸՄԲՐՆՄԱՆ ԵՒ ԵՄԵՆՏՆԵՐԸ ԶԱՏՎԱԾ ԶԵՆ ԳԻՏԱԿՑՎՈՒՄ

Ըմբռնումը կազմված է հին և նոր զգայութեաններից. նոր զրգիւրները նախ պետք է հասնեն ուղեղին, վորպեսզի այնուհետև հին զրգիւրներն արթնանան և միանան նորին։

Պետք է յենթադրել, վոր հին տարրերը ժամանակի մի վորոչ տեսիվութեան անցնելուց հետո յեն միանում նորին։

Սակայն, պետք է նշել, վոր ըմբռնողը չի գիտակցում, չի զգում ժամանակի այդ տեղութեանը, նա չգիտե, վոր նա գիտակցեց նոր զգայութեանը և հետո դրան միացան հին տարրերը։ Նոր և հին ելքմենաներն այնպես արագ են իրար միանում, վոր ըմբռնողին այդ թվում է մի ամբողջական, միանական ապրումն և դա հասկանալի յե, յեթե յերկու բան սաստիկ արտոգ են իրար հաջորդում, նրանք իրար հետ են ձուլվում և մեկ թվում են ժամանակի նույն մոմենտում տեղի ունեցող մի պրոցես (որ. արագ պատվոզ անվիր)։ Հոգեկան տարրերի այսպիսի միացումը կոչվում է ասսիմիլացիա։

4. ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆ ԱՌԱՐԿԱՅԱՑԱԾ Ե ԴՈՒՐՍԸ

Ըմբռնման մի բնորոշ գիծն էլ այն է, վոր նոր և հին տպավորութեաներից կազմված այդ բարդ պրոցեսին համապատասխանող պատկերացումը գիտակցվում է իբրև դուրսն առարկայացած մի միտքայուն. վոչ միայն զբոսից, յեկող նոր գրգռի զգայութեանն և դուրսն առարկայացած, այլ և այն հին զգայութեանները, մտապատկերային տարրերը, վորոնք միանում են նոր զգայութեանը. հետևում յեղող սեղանը մենք տեսնում ենք ծանր, շոշափելիքի հաճելի զգայութեամբ, սուք կամ սատը, վորոնք հին փորձից են, բայց մեզ թվում է, թե դրանք առարկայորեն կան սեղանի ըմբռնման մեջ. հին զգայութեանները մեզ թվում են որչեպև իվ կերպով դուրսը, առարկայի մեջ:

5. ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ԱՅՍ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԻՆՈՒՄ Ե ԱՎԵԼԻ ԿԱՄ ՊԱԿԱՍ ՉԱՓՈՎ ԼՐԻՎ ՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ

Իբր կազմված է լինում դանազան վորակներից, վորոնցից մի քանիսն էյական եկե համարում, վորովհետև այդ հատկանիշներն ավելի մնայուն են, կամ հետաքրքրական են մեզ համար և կամ դործնական տեսակետից կարևոր են, իսկ այն հատկանիշները, վորոնք անկայուն են և մնայուն չեն կամ ամբողջութեան պատկերացման համար վոչ կարևոր, համարում ենք ավելի կամ պակաս չափով անկարևոր կամ պատահական. որինակ, ձայն ենք լսում և ասում «կառք է», բայց աղմուկը կառք չէ, այլ կառքի վոչ էյական հատկանիշը, էյականն և նրա շոշափելի և տեսանելի առարկայականութեանը:

Աստիճանաբար, վորձի սղնութեամբ է մարդ այսպիսի գեահատական տեսակետ մտցնում ըմբռնումների մեջ:

6. ԸՄԲՈՒՆՈՒՄԸ ՆՈՐ ՅԵՎ ՀԻՆ ՏԱՐՐԵՐԻ ՊԱՐՉ ԳՈՒՄԱՐԸ ՉԵ, ԱՅԼ ՄԻ ՆՈՐ ՎՈՐԱԿԻ ԱՊՐՈՒՄՆ

Ըմբռնումը նոր և հին տպավորութեանների մեխանիկ միացումը, պարզ դումարը չէ, այլ որգանական, միաձույլ մի ամբողջական պրոցես, վորն իր տարրերի գիմաց մի վորոշ նորութեան և ներկայացնում. դա մի նոր վորակի ապրումն է, վորի մեջ հին ու նոր ելեմենտները մասամբ փոխում են իրենց բնույթը:

Այժմ որինականերով ցույց կտանք, վոր հին տարրերը թուլացնում են զգայական նոր տպավորութեան ուժը, թափը, իսկ յերբ մենք արհեստականորեն թուլացնում ենք հին ելեմենտների ներգործութեանը, նոր զգայական տպավորութեաններն ուժեղանում են:

ա) Յերբ բառերի ձայնավորներ ենք լսում, իսկույն դրան միանում են այդ բառերի նշանակութեան իմաստները (հին փորձը), պատահում է, վոր այս հին տարրերը— նշանակողական իմաստները մի առ ժամանակ ուշանում են, իսկույն չեն միանում լավող բառերին, այս դեպքում մեր սկանջին են հասնում միմիայն բառերի հեշտույններն ավելի վորոշակի, հեշտում են մի ուրիշ ձևով, բայց հենց վոր բառերին միանում են նրանց նշանակողական իմաստներն, այժմ բառերն այլ տեսակ են գիտակցվում: Մեր սեփական լեզուն մեզ ուրիշ ձևի կհնչի, յեթե չհասկանանք բառերի իմաստները—բառերի բարձրացումն ու իջեցումը, ուժեղանալն ու թուլանալը, արագանալն ու դանդաղելը մեզ բոլորովին այլ կերպ կթվան: Որ. կարող է ծառայել ստար— անհասկանալի լեզուն, վորն այդ լեզուն չհասկացողի համար այլ կերպ է հնչում:

բ) Յեթե գրքի յերեսի մի բառ շոկեմք և վրան յերկար նայենք, ստանց այդ և նրան հաջորդող և նախորդող բառերի մտքերը հաշիլ առնելու, այդ մեր բնորած բառը մեզ կերևա տարրիկնակ տեսքով, վորովհետև բառի իմաստը (հին փորձը) ստիբրական ձևով ըմբռնելու յեզանակը վերացրել ենք և թողել ենք միայն նոր տպավորութեանը, զգայական գրգիռը:

գ) Յերբ բնութեան մի տեսարանի նայում եկե գլուխը ներքև կտայրած. անսովոր ձևով, հետափորութեան տարրերութեանները և տարածական վորոշակիութեանն անհաստատ է դառնում, վերհիշական, հին ելեմենտները հետ են մղվում և դրանց հետ մղման պատճառով դուրսերը դառնում են ուժեղ, հարուստ, լույսի և սպիտի կոնտրաստները— գառնում են ավելի ցայտուն: Նույն յերևույթն է նկատվում նաև թարս դրված դառնավոր նկարի նայելիս:

Տեսնում ենք, վոր ըմբռնման ժամանակ զգայական նոր գրգիռները լրիվութեամբ չեն գիտակցվում, գիտակցվածներն էլ ցայտուն, ուժեղ չեն լինում, այլ մասամբ թուլացած, մեղմացած են անցյալ փորձի (հինի) ազդեցութեամբ:

Ըմբռնման մեջ փոխվում են նաև հին ելեմենտները, վորոնք չեն գիտակցվում իբրև անցյալում յեղած, հիշողական մասեր, ինչպես ջուկ գիտակցվելու ժամանակը: Ըմբռնման մեջ հին-հիշողական ելեմենտների անցյալում ապրած լինելու հանգամանքը վերանում է, նա մեզ հիշողութեան չի թվում, այլ իբրև արտաքին առարկայի մեջ այժմ որչեպև իվորեն գոյութեան սենեցող առարկա: Ուրեմն հին ելեմենտները թուլացնում են մի կողմից նոր տպավորութեանների ուժը— թափը, պատճառ դառնալով, վոր գրգիռները վորոշ կողմերն անուշադրութեան մասնավեն, վորոշ կողմերն ավելի պարզ գիտակցվին (ապոկրոցեոլիա) և մյուս կողմից էլ իրենք են զգայուն որչեպև յերևույթի վորակ ստա-

նում. Հենց դրա համար ել ասում ենք, վոր ըմբռնումը հին և նոր սարքերի պարզ մեքենայական դումարը չէ, այլ որդանական մի նոր ամբողջութիւն:

7. ԱՄԲՈՂՋՈՒԹՅԱՆ—ՖՈՐՄԻ ԴԵՐԸ ԸՄԲՈՂՆՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ամբողջութիւնը— բարդութիւնը չի կարելի միշտ ել իր ելեմենտներով բացատրել և հասկանալ:

Ըմբռնման ժամանակ միայն տարրերը, մասեր չեն բնորոշում ամբողջութիւնն, այլ և ամբողջութիւնը, ըմբռնման սարուկաւորան վորոշում և մասերի արժեքը:

Մասերն ըմբռնման մեջ այնպիսի փոխհարաբերութեան մեջ են գրվում, վոր ստացվում և մի այնպիսի ամբողջական աղբյուրն, վորի վորակը չի կարելի մասերով միայն հասկանալ: Նայած թե ըմբռնման ժամանակ գրելուներն ինչ փոխհարաբերութեան, ժամանակային և տարածական ինչ հաջորդականութեան մեջ են գրված, ըստ դրա յեւ ստացվում են առարկաների նոր սարուկաւորաներ, վորոնց ամբողջութեան մեջ այնպիսի նորութիւն կա, վորը չկա մասերի մեջ: Որ միևնույն մի քանի յերաժշտական ձայները ըմբռնվում են մեղանից իրրե այս կամ այն մեղրդիւ, նայած թե նրանք ինչ փոխհարաբերութեան մեջ են, մեղրդիւն գոյութիւն չունի ջոկ, առանձին ձայների մեջ, նա մի նոր ամբողջութիւն և, վորն իր հերթին աղբյուր և ջոկ ձայների վրա:

Նույն առարկան, որ հայելին, նայած թե ինչ շրջապատի մեջ է գրված և մյուս առարկաներին ինչպես և հարաբերում, նոր արժեք և ստանում. հայելին սենյակի մեջ հայելի չէ և մեջը նայելու ցանկութիւն և արթնացնում, իսկ յեթե գրված և այնպիսի պայմանների մեջ, վոր իրենից ուժեղ յուս և արտացոլում, կորցնում և հայելի լինելու (մեջ նայելու) արժեքը:

Յերկրաչափական մի ձև, որ յեռանկյունի, մի այլ բարդ յերկրաչափական ձևից կազմված առարկայի մեջ մեղնից համարյա չի նկատվում, կամ այլ բնույթ է ստացած լինում ամբողջութեան մեջ: Նույն բանն առանձին վերջրած և ամբողջութեան մեջ մեղ այլ կերպ և յերեմիմ, վորովհետև ամբողջութիւնը կառուցվելով մասերից, իր հերթին աղբյուր և մասերի վրա: Այսպիսով ըմբռնումը վոչ միայն հին ու նոր գգայութիւնների սինթեզ և, այլ և մի նոր կառուցվածքի ամբողջութիւն, վորն աղբյուր և իր բաղկացուցիչ ելեմենտների վրա:

8. ԸՄԲՈՂՆՄԱՆ ՏԻՊԵՐ

ա) Որչեկտիվ տիպ—Որչեկտիվ տիպն ըմբռնման ժամանակ համեմատաբար քիչ և ոգավում անցյալ փորձից, նա աշխատում և որչեկտիվ

իրողութեանն ըմբռնել այնպես, ինչպես այդ կա իրականութեան մեջ. աշխատում և զուտ անձնական—սուբյեկտիվ արժեքի լրացումներով չի եղաթյուրել ըմբռնումը:

Այս տիպը կարողալիս աշխատում և կարողալ ճիշտ, այնպես ինչպես գրված և, նույնիսկ տեսնում և տղադրական սխալները, աշխատում և կարողացածի իմաստը ճիշտ հասկանալ:

բ) Սուբյեկտիվ տիպ—այս տիպը զգայական նոր զրդիտները ոչ տագործում և, վորպեսզի մեծ չափերով արթնացնի ներքին, անցյալ փորձի աղբյուրցեպտիվ լրացումներ, յերբեմն հեռանալով որչեկտիվ տիպից:

Այս տիպը կարողում և արագ, կարողալիս հաճախ սխալներ և անում, կարողացածի միտքը յուրատեսակ և հասկանում, հաճախ սխալը:

դ) ՍՏԱՏԻԿ ՏԻՊ:

Ավելի սիրով ըմբռնում և միտն և պահում բնութեան ստատիկ—հանդիստ վիճակները—տեսարանները: Դիտածի մասին պատմելիս համարյա խոտք չի գործածում այն մասին, ինչ վերաբերում և շարժման:

զ) Դինամիկ տիպ—այս տիպը սիրում և բնութեան մեջ յեղող շարժումները դիտել և մտքում պահել, բնութեան նույնիսկ հանդիստ վիճակների մեջ աշխատում և շարժում տեսնել:

9. ԸՄԲՈՂՆՄԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Նայած թե ըմբռնման հին և նոր ելեմենտներն ինչպես են հարաբերում փաստական առարկային, ըմբռնումները լինում են՝ ճիշտ, կասկածելի և սխալ:

ա) Ճիշտ ըմբռնումն. ճիշտ և ըմբռնումն այն ժամանակ, յերբ նոր և հին ելեմենտներն իրար հետ միանում են իրականին համապատասխան ձևով և այդ բանը կարելի չէ դիտողութեամբ և վործով ապացուցել: Հեռվից յերեացող սեղանն ըմբռնում եմ մի վորոշ տեսակ, ապա մոտենում եմ, շոշափելով, բարձրացնելով, հոտոտելով համոզվում, վոր իմ ըմբռնածը ճիշտ և յեղել:

բ) Կասկածելի ըմբռնումն. յերբ տեսնում եմ մի առարկա, վորի տրդավորութիւնը ավելի քան մի առարկայի հետ և զուգորդված, այդ զեղբում նախ նրան իրրե մի առարկա յեմ ըմբռնում, հետո իրրե մի ուրիշ առարկա այս կամ այն տիպի հիման վրա առարկան վերջնականորեն այս կամ մի այլ առարկա յեմ համարում, վորով կասկածը վերանում և. իսկ յեթե այդ վճիռը տեղի չի ունենում, նրաք հաշմանականորեն այն առարկան եմ համարում, վորն այսպիսի-զեղբերում մեծ մասամբ այդ ըմբռնումն և առաջացրել: Այս զեղբում հետաքրքրականն այն և, վոր նույն առարկայի հետ կապված—զուգորդված այդ յերկու շար-

քերը իրար չեն վերացնում, իրար չեն խտնովում, այլ լիակատար փոփոխակիութեամբ նախ մի շարքն և արթնանում և յետ համարում եմ այն՝ այս ինչ ատարկան, հետո մյուս շարքն և ատաջանում և նույնին համարում եմ մի այլ ատարկա, մինչև փոք վերջի վերջո մեկն և հաստատ կամ հավանական ատարկան համարվում: Այսինքն ուղեղի պրոցեսներն այնպես են, փոք նրանք տալիս են ձևավորված—ամբողջական զիտակցութեամբ: այսինքն՝ յերբ ատարկաչի հետ կապված զուգորդման շղթաները գրգռվում են, նրանց գումարները տալիս են կապակից սխառմաներ, ատարկաների մասին կապակից մտքեր, ելեմենտները չեն խտնովում իրար հետ և տալիս մի խտնաշփոթութեամբ:

դ) Սխալ ըմբռնումներ—Սխալ և լինում ըմբռնումն այն դեպքում, յերբ նոր, զբոս տպավորութեանը միանում են այնպիսի հին ելեմենտներ, փորձի համապատասխան չեն այդ նոր տպավորութեանը, կամ թե չ, արտաքին գրգռող չկա, զբոսից չենք գրգռվում, բայց ունենք ըմբռնումն:

Առաջին անսակի ըմբռնումը կոչվում և իլլյուզիա, իսկ յերկրորդը, հալլուցինացիա:

10. ԻԼԼՅՈՒՋԻԱ ԿԱՄ ՄՏԱՊԱՏՐԱՆՔ

Իլլյուզիան մի սխալ ըմբռնումն և փոքի վոչ թե արտաքին տպավորութեանն և սխալ, այլ վերոհիշված—հին ելեմենտները, փորձի չեն համապատասխանում իրական գրգռին և անհամապատասխան լինելու պատճառով ինզաթյուրում են գրգռող և տալիս սխալ ըմբռնումն:

Իլլյուզիայի պատճառը լինում և այն, փոք նոր գրգռող ստանալուց առաջ միտքը գրազված և լինում մի այլ խնդրով, որ յերբ ըմբռնողը սպասողական, լարված վիճակի մեջ և, վախ և զգում, գրգռված և մի փորոչ կրքի ազդեցութեան տակ և: Այսպիսի դեպքերում յերբ արտաքին գրգռի մի շնչին մասնիկը համապատասխան, նման և մեր ներքին վիճակին, գա առիթ և դառնում, փոք մեղ թվա, թե ըմբռնում ենք այն, ինչով գրազված և ր մեր միտքը: Այսպիսի մտապատրանքների յենթակա յեն մեր բոլոր զգայարանները:

Փորսորդն անատում մի փորոչ թուշուն և ուղում փորսալ, յեթե ծառի ճյուղերի մեջ մի թուշուն և տեսնում, փորը մեծութեամբ կամ այլ կազմով մի փորը նման և իր փորնածին, նրան թվում և, փոր տեսալ հիշա և ճիշտ իր ուղած թուշունը, միայն թուշունին սպանելուց հետո յե, համոզվում, փոր սխալվել և: Անտառի մեջ մոլորվածը, գերեզմանատանից վախեցողը, թագնված փոճրագործը, սիրահարվածը և այլն, մի պատահական ձայնի կամ տեսողական տպավորութեան պատճառով լսում և տեսնում են այն, ինչով գրազված և ր նրանց միտքը:

Հագերան Զեմի հետ պատահում և հետևյալ լսողական իլլյուզիան, գիշերն իր սենյակում գրազված և ընթերցանութեամբ: հանկարծ լսում և սարսափելի ազդու տան վերին հարկում, յերբ միջանցքն և անցնում լավ լսելու համար, գազարում և ազմուկը, յերբ սենյակն և մտնում և ելի նստում իր հին տեղը, նորից լսում և նույն արմուկն ավելի ուժեղ, վարը հիշեցնում և փոթորիկ սկիզբը, նորից միջանցքն և անցնում, ազմուկ չկա: յերբ յերկրորդ անգամ սենյակն և մտնում, նկատում և, փոր սենյակում քնած շան շնչաուլթյան ձայնիցն և այդ իլլյուզիան առաջացել:

Արտաքնոցը փշացած և և գարշահոտութեանը տարածվել և սենյակում, յերբ վարպետը հայտնում և, վար ամեն բան կարգի յե բերել, թեև փաստորեն փոչ կանոնավոր, ել հոտ չենք զգում, միայն մի փորոչ ժամանակից հետո յենք հոտ զգում:

Յեթե յենթադրում ենք և համոզված ենք, վոր սենյակի ողանցքը փակ և, յսեղուկ ենք զգում, հենց վոր նկատում ենք, վոր ողանցքը բաց և, թեթե ենք շնչում:

Յեթե յենթադրում ենք, փոր վատարանը վառված և, տաք ենք համարում:

11. ՀԱԼԼՅՈՒՑԻՑԻՆԱՑԻԱ ԿԱՄ ՅՆՊՐՔ

Հալլուցինացիայի ժամանակ չկա արտաքին շրջի, արտաքին ատարկա, բայց մարդ հալլուցինացիայի ժամանակ փաստորեն, իրապես, պաշտոտորեն տեսնում և իր առաջ ատարկա այնպես, ինչպես այն ատարկաները, փորձի ընթացքի մեջ գոյութեան ունեն և ազդում են զգայարանները վրա:

Հալլուցինացիան ատաջանում և հանկարծ, անսպասելի ձևով: Հալլուցինացիան մի կողմից նման և մտապատկերին, փորով հետև արտաքին գրգռի չկա, այլ ներքին գրգռից և ատաջանում, իսկ մյուս կողմից ել նման և ըմբռնանը, փորով հետև զուրան ատարկայացած և պատկերացվում: Հալլուցինացիա քիչ և պատահում և քիչ մարդիկ են յենթակա հալլուցինացիայի:

Հալլուցինացիայի մի որինակ. 18 տարեկան մի աղջիկ, մի յերեկու ահաճ խոսակցութեան և ունենում տարիքով մի մարդու հետ. աղջիկը գայրացած և, նրա մեջ ցանկութեան և ատաջանում վեճի մասին լսելու իր եզրոր կարծիքը վորին անչափ սիրում և ր: Յերբ յետ և շրջվում, տեսնում և յեղորը՝ ձեռքերը խաշած (այդ սովորութեանը նա չունեի) սեղանի մյուս կողմը նստած, աղջիկը սարսափով նրա գեմքին հեղանական մի արտահայտութեան և տեսնում յենթադրում և, վոր յեղբայրը համաձայն չե իր հետ. այս բանը այնպես ճշիշ և ազդում, վոր վեճը գազարեցնում և: Մի քանի րոպե հետո, յերբ ուշքի յե գալիս, դառնում և

զեպի յեղբայրը, վոր հետը խոսի, բայց յեղբայրն ել չկա. յեղբայրը յերբ և է սենյակում չի յեղել, ինչպես հետո ստուգվում է :

Հալլյուցիինացիայի մի առանձին տեսակ է պսիխոպաթոլոգիան (կեղծ հալլյուցիինացիա), վորի ժամանակ չկա առարկայական խոհական ըմբռնումն, իսկ մտապատկերից ել տարբերվում է նրանով, վոր ավելի մանրամասնութուններ ունի, հանկարծական և առաջանում, անհատը չի զգում, վոր ակտիվ կերպով ցանկացավ այդ պատկերացումն ունենալ : Պսիխոհալլյուցիինացիան կարող է առաջանալ ուղեղի սպիտակ թանաքի տակ, մտապատկերը դուրս է առարկայանում հաղիվ մի փոստաչափ տարածութան վրա, այդ պատկերները մարմնից դուրս են յերեկվում, բայց իրական—խոհական առարկաների նման չեն :

Հալլյուցիինացիաները զգայարանների, բայց ավելի հախճապան է. ուղեղի մեջ աննորմալ ուժեղութամբ առաջացող զրգովածութան հետևանք են : Այդ ինդիքը զեռ վերջնականորեն չի պարզված :

Գրականություն.—Карнилов: Учебник психологии. V тл.

Лазурский:—Психология: гл. VIII, IX և X.

ԻՆՔՆԱՍՏՈՒԳՄԱՆ ՀԱՐՅԵՐ

1. Ինչ զրգուից և առաջանում զգայութունը . 2. Առանձնացած զգայութուն գոյութուն ունի՞ : 3. Վորո՞նք են զգայութան հատկանիշները : 4. Ի՞նչ զգայութուններ են տալիս մեր զգայարանները . 6. Ի՞նչ է նշանակում սպեցիֆիկ եներգիայի որենք, զրգուի կամ յգայութան վերին և ներքին շեմք : 7. Ի՞նչ որինակարգութուն է նկատված զրգիտների հավերժան և զգայութան փոփոխութան մեջ : 8. Ի՞նչ է բեմեանների սինթեզ և ըմբռնումը : 9. Պարզել ըմբռնման և սպերցեպցիայի փոխհարաբերութունը (գանել որինակներ) . 10. Ըմբռնման հին և նոր ելեմենտներն ի՞նչպես են իրար միացած . 11. Ի՞նչ է նշանակում ըմբռնումն առարկայացած և դուրս : 12. Ինչպես և սպացուցվում ըմբռնման նոր ապրում լինելու յերևույթը : 13. Ի՞նչ զեր ունի ամբողջութունը ըմբռնման ժամանակ . 14. Ըմբռնման ի՞նչ տիպեր գոյութուն ունին . 15. Ի՞նչ հասկանալ ուղիղ, կասկածելի և սխալ ըմբռնումներ ասելիս . 16. Համեմատել իրար հետ իլլյուզիան և հալլյուցիինացիան :

Գրավոր պատասխանել հետևյալ հարցերին

1. Վերերի և Ֆեխների որենք (տալ որենքի նկարագիրը և սպացուցել ինքնուրույն որինակներով) :
2. Պարզել սպերցեպցիայի զերն ինքնուրույն որինակներով :
3. Որինակներ բերել ուղիղ, կասկածելի և սխալ ըմբռնումների :
4. Իրար հետ համեմատել ուղիղ և սխալ ըմբռնումները :

3015

1950/110

15
5-16

« Ազգային գրադարան »

NL0151930

